

SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH ORQALI SOLIQ BAZASINI KENGAYTIRISH

Raximov Faxriddin Farxodjon o'g'li

Raximova Dilnoza Baxtiyor qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti.

faxriddin9501@gmail.com

dmamasoliyevaa@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17167224>

Annotatsiya. Maqolada soliq ma'murchiligini raqamlashtirish jarayonlari va ularning soliq bazasini kengaytirishdagi o'rni tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalarni soliq tizimiga joriy etish orqali soliqlarni yig'ish samaradorligini oshirish, "soya iqtisodiyoti"ni qisqartirish hamda fiskal shaffoflikni ta'minlash imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, O'zbekiston tajribasi xalqaro amaliyot bilan solishtirilib, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish davlat byudjeti barqarorligini ta'minlash, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va soliq bazasini kengaytirishda strategik omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Kalit so'zlar: soliq ma'murchiligi, raqamlashtirish, soliq bazasi, fiskal siyosat, elektron tizim, soliq tushumlari, shaffoflik, sun'iy intellekt, blokcheyn, "soya iqtisodiyoti".

EXPANDING THE TAX BASE THROUGH DIGITALIZATION OF TAX ADMINISTRATION

Abstract. The article analyzes the processes of digitalization of tax administration and their role in expanding the tax base. The possibilities of increasing the efficiency of tax collection, reducing the "shadow economy" and ensuring fiscal transparency through the introduction of digital technologies into the tax system are shown. Also, the experience of Uzbekistan is compared with international practice, existing problems and ways to solve them are highlighted. According to the results of the study, the digitalization of tax administration is a strategic factor in ensuring the stability of the state budget, improving the business environment and expanding the tax base.

Keywords: tax administration, digitalization, tax base, fiscal policy, electronic system, tax revenues, transparency, artificial intelligence, blockchain, "shadow economy".

Kirish

Global miqyosda raqamli transformatsiya jarayonlari davlat moliya tizimiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish zamonaviy iqtisodiyotda soliqlarni yig'ish samaradorligini oshirish, byudjet barqarorligini ta'minlash va "soya iqtisodiyoti"ni qisqartirishning eng muhim vositalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda fiskal siyosatni isloh qilish, soliq ma'murchiligini takomillashtirish va ularni bosqichma-bosqich raqamli tizimga o'tkazish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Xususan, Prezidentning 2022-yil 15-sentyabrdagi PQ-377-son qarori "Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi hujjatda soliq organlari faoliyatini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish, elektron hisob-faktura

tizimi, onlayn nazorat-kassa mashinalari va elektron deklaratsiya mexanizmlarini joriy qilish belgilab berilgan.

Bugungi kunda ushbu islohotlar soliq tushumlari hajmini oshirish, soliq bazasini kengaytirish va davlat byudjetining barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayoni kichik biznes sub'yektlari va yirik korxonalar uchun soliq to'lovlarining qulayligi, shaffofligi va prognoz qilinadiganligini ta'minlab, mamlakatda sog'lom tadbirkorlik muhitini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Shu sababli, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish orqali soliq bazasini kengaytirish masalasini o'rganish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Metodologiya: Ushbu tadqiqotda soliq ma'murchiligini raqamlashtirish orqali soliq bazasini kengaytirish masalasi ilmiy-uslubiy asosda o'rganildi. Metodologik yondashuv sifatida bir necha zamonaviy ilmiy tahlil usullaridan foydalanildi. Avvalo, mavzu bo'yicha xalqaro va milliy normativ-huquqiy hujjatlar, iqtisodiy adabiyotlar hamda amaliy tajribalar tahlil qilindi.

Bunda soliq ma'murchiligining nazariy asoslari va uning raqamlashtirish jarayonlari orqali modernizatsiya qilinishi o'rganildi.

Metodologik jihatdan tadqiqot sistemali yondashuv asosida olib borildi. Ya'ni, soliq tizimining barcha elementlari – soliq to'lovchilar, soliq organlari, fiskal mexanizmlar, axborot texnologiyalari o'zaro uzviy aloqadorlikda ko'rib chiqildi. Shu bilan birga, soliq ma'lumotlarini qayta ishlash va soliq bazasini aniqlashda empirik yondashuv qo'llanildi. Masalan, Davlat soliq qo'mitasi va Moliya vazirligi ma'lumotlari asosida 2020–2024 yillardagi soliq tushumlari, onlayn kassa mashinalari, elektron hisob-fakturalar va deklaratsiyalar dinamikasi tahlil qilindi.

Bundan tashqari, tadqiqotda taqqoslama tahlil usulidan keng foydalanildi. Xususan, O'zbekiston tajribasi Estoniya, Janubiy Koreya va Turkiya kabi ilg'or davlatlar amaliyoti bilan solishtirildi. Bu esa mamlakatimizda soliq bazasini kengaytirishda qanday mexanizmlar samarali ishlashi mumkinligini aniqlash imkonini berdi.

Shuningdek, metodologiyada statistik va grafik tahlil usullari qo'llanildi. Raqamli soliq tizimining rivojlanish sur'atlari, soliq tushumlari va "soya iqtisodiyoti"ning qisqarish darajasi diagramma va jadvallar orqali ifodalandi. Bu esa natijalarni vizual tarzda ko'rsatishga va ularning samaradorligini aniqlashga yordam berdi.

Tadqiqotning yana bir muhim metodologik yondashuvi – bu prognozlash va modellashtirishdir. Raqamli texnologiyalarni soliq tizimiga keng joriy etish orqali kelgusida soliq tushumlari hajmini oshirish hamda soliq bazasini kengaytirish imkoniyatlari bashorat qilindi.

Umuman olganda, metodologiya nafaqat nazariy manbalarni o'rganish, balki amaliy tajribalarni tahlil qilish, statistik ko'rsatkichlarni qayta ishlash va ularni xalqaro mezonlar bilan solishtirish orqali shakllantirildi. Shu bois mazkur yondashuv ilmiy natijalarning ob'ektivligi va ishonchliligini ta'minladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi: Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish va soliq bazasini kengaytirish masalasi dunyo miqyosida keng ilmiy muhokamalarga sabab bo'lmoqda.

Xalqaro iqtisodchilar, moliyachilar va fiskal siyosat mutaxassislari bu borada turli yondashuvlarni ilgari surishgan.

Birinchi navbatda, Joseph Stiglitz va Jay Rosengardning "Economics of the Public Sector" asarida soliq ma'murchiligi davlat moliyaviy barqarorligining asosiy omili sifatida

ko‘riladi. Ularning fikricha, soliqlarni yig‘ishda raqamli texnologiyalarni qo‘llash “soya iqtisodiyoti”ni qisqartirish va soliq bazasini kengaytirishda eng samarali mexanizmdir.

OECD (2022) tomonidan tayyorlangan “Tax Administration 2022” hisobotida esa ilg‘or davlatlarning soliq ma‘murchiligidagi innovatsion yondashuvlari yoritilgan. Unda Estoniya misolida elektron soliq tizimining avtomatlashtirilishi natijasida soliq tushumlari barqaror o‘shishi ta‘kidlanadi. Bu esa raqamlashtirishning nafaqat soliq organlari faoliyatiga, balki butun iqtisodiy tizimga ijobiy ta‘sirini ko‘rsatadi.

IMF (2021) hisobotida soliq ma‘murchiligini raqamlashtirishning ijobiy va salbiy jihatlari tahlil qilinadi. Xususan, elektron tizimlarning afzalliklari bilan bir qatorda, texnologik infratuzilmaning yetishmasligi va soliq to‘lovchilarning raqamli savodxonligi pastligi ham muhim muammo sifatida qayd etilgan.

O‘zbekiston olimlari ham mazkur masalani turli nuqtayi nazardan tadqiq etishgan.

Masalan, Rustamov S. (2020) o‘z tadqiqotida O‘zbekistonda soliq ma‘murchiligini takomillashtirish jarayonlarini ko‘rib chiqib, soliq tushumlarini oshirishda elektron hisob-fakturalar va onlayn kassa mashinalarining ahamiyatini alohida ta‘kidlaydi. Karimov A. (2021) esa fiskal siyosatni raqamlashtirish jarayonida xalqaro standartlarga moslashuv masalasini tahlil qilib, ushbu islohotlarning soliq bazasini kengaytirishga ta‘sirini empirik ma‘lumotlar asosida isbotlagan.

World Bank (2023) tomonidan tayyorlangan “Digital Economy for Central Asia” hisobotida esa Markaziy Osiyo davlatlarida soliq ma‘murchiligi raqamlashtirish jarayonlari chuqur tahlil qilingan. Hisobotda O‘zbekiston so‘nggi yillarda elektron deklaratsiya, onlayn soliq hisobotlari va elektron nazorat tizimlarini keng joriy etishi bilan ijobiy natijalarga erishgani qayd etiladi.

Turkiya tajribasi ham alohida ahamiyatga ega. Turkiya Moliya vazirligi (2021) ma‘lumotlariga ko‘ra, “E-Fatura” tizimining joriy qilinishi natijasida soliq bazasi 30 foizga kengaygan. Bu tajriba O‘zbekiston uchun ham amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi shuni ko‘rsatadiki, soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish orqali soliq bazasini kengaytirish ilmiy jihatdan ham, amaliyotda ham o‘z isbotini topgan. Ilmiy manbalarda ko‘tarilgan fikrlar va xalqaro tajribalar O‘zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan islohotlarning dolzarbligini yanada tasdiqlaydi. Shu bilan birga, adabiyotlar sharhi soliq tizimini yanada takomillashtirish uchun nazariy asos va metodologik yo‘nalishlarni belgilab beradi.

Tahlil va natijalar

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish jarayonlari amaliy natijalar berayotgani kuzatilmoqda. Xususan, 2020–2024 yillarda davlat soliq organlari faoliyati bosqichma-bosqich elektron platformalarga o‘tkazildi.

Buning natijasida soliq tushumlari hajmi o‘sd, “soya iqtisodiyoti” ulushi qisqardi va soliq bazasi kengaydi.

Birinchidan, elektron hisob-faktura (EHF) tizimining joriy qilinishi korxona va tashkilotlar o‘rtasidagi moliyaviy munosabatlarni shaffoflashtirdi. Avvallari ko‘plab bitimlar naqd pulda yoki norasmiy shaklda amalga oshirilgani sababli soliq organlarining nazoratidan chetda qolardi. Endilikda esa barcha operatsiyalar onlayn qayd etilmoqda. Bu orqali soliq bazasi sezilarli darajada kengaydi.

Ikkinchidan, onlayn nazorat-kassa mashinalari (NKM) keng joriy qilinishi aholining chakana savdo sohasidagi xarajatlarini to'liq qayd etishga imkon berdi. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda NKMLar orqali qayd etilgan savdo hajmi 2019-yilga nisbatan 3 barobarga oshgan. Bu esa soliq tushumlarining oshishida muhim omil bo'ldi.

Uchinchidan, soliq hisobotlarini elektron shaklda topshirish tartibi tadbirkorlar uchun vaqt va mablag'ni tejadi. Masofaviy hisobot topshirish jarayonining soddaligi biznes sub'yektlarini soliq intizomiga rioya etishga undadi. Natijada, kichik va o'rta biznes vakillarining rasmiy faoliyat yuritishga bo'lgan qiziqishi ortdi.

Xalqaro tajriba bilan taqqoslaganda ham O'zbekistonning natijalari ijobiy baholanishi mumkin. Masalan, Estoniya va Janubiy Koreyada raqamli soliq tizimlari "soya iqtisodiyoti"ni 20–25 foizga qisqartirgan bo'lsa, O'zbekistonda ham 2020–2023 yillarda ushbu ko'rsatkichning bosqichma-bosqich pasayishi kuzatilmoqda. Bu, o'z navbatida, davlat byudjeti barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda internet infratuzilmasining zaifligi, soliq to'lovchilarning raqamli savodxonligi yetarli emasligi va kichik biznesda elektron tizimlardan foydalanish ko'nikmasining pastligi jarayonlarni to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qilmoqda. Shu sababli kelgusida bu borada qo'shimcha islohotlar zarur.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, O'zbekistonda soliq ma'murchiligini raqamlashtirish soliq bazasini kengaytirish, soliqlarni yig'ish samaradorligini oshirish va davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlashda ijobiy natijalar bermoqda. Bu esa mamlakatning iqtisodiy o'sishiga xizmat qiladigan muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Raqamli soliq tizimini joriy etish nafaqat soliq tushumlarini oshirdi, balki soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasidagi munosabatlarda ham sifat jihatidan yangi bosqichni boshlab berdi.

Birinchidan, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish orqali soliq to'lovchilarda ishonch muhitining shakllanishi kuzatilmoqda. Chunki elektron tizimda amalga oshirilgan operatsiyalar shaffof va nazorat qilinadigan bo'lib, ortiqcha byurokratiya va korrupsiya xavfi kamayadi. Shu bilan birga, soliq organlari ham o'z faoliyatida adolatli va tezkor yondashuvni ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ldi.

Ikkinchidan, soliq bazasining kengayishi davlat byudjeti uchun barqaror manba yaratmoqda. 2020–2024 yillar davomida respublika bo'yicha davlat budjetiga tushumlar yil sayin o'sib bordi. Masalan, 2020-yilda yalpi ichki mahsulotga nisbatan soliq tushumlari 23,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 26,1 foizga yetdi. Bu esa fiskal siyosatning samaradorligi oshganini ko'rsatadi.

Uchinchidan, raqamli ma'lumotlar bazasi asosida soliq organlari soliq to'lovchilarning moliyaviy faoliyatini risk-analiz qilish imkoniyatiga ega bo'ldi. Sun'iy intellekt algoritmlaridan foydalanib, soliqlardan bo'yin tovlayotgan korxonalar tezda aniqlanmoqda. Masalan, 2023-yilda elektron tizim orqali 50 mingdan ortiq shubhali tranzaksiyalar fosh etilib, byudjetga qo'shimcha 1,2 trillion so'm undirilgan.

To'rtinchidan, soliq ma'murchiligining raqamlashtirilishi kichik va o'rta biznes uchun qo'shimcha imkoniyat yaratdi.

Onlayn hisob-kitob tizimlari va elektron deklaratsiya xizmatlari tadbirkorlarning vaqtini tejash, ortiqcha xarajatlarni kamaytirish va faoliyatni qonuniylashtirishga yordam bermoqda. Natijada, norasmiy faoliyat yuritayotgan sub'yektlarning katta qismi rasmiy sektoriga o'tayotgani kuzatilmoqda.

Shu bilan birga, xalqaro tajribadan ko'rinib turibdiki, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish jarayonida blokcheyn texnologiyalari, Big Data tahlili va raqamli identifikatsiya tizimlaridan keng foydalanish soliq bazasini yanada kengaytirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. O'zbekistonda ham ushbu mexanizmlarni joriy etish istiqbollari mavjud.

Tahlillar ko'rsatadiki, raqamlashtirish orqali soliq bazasini kengaytirish nafaqat byudjet tushumlarini oshiradi, balki iqtisodiyotning shaffofligini ta'minlaydi, tadbirkorlik muhitini yaxshilaydi va davlat moliya tizimining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida soliq ma'murchiligini raqamlashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar statistika ko'rsatkichlari orqali yaqqol namoyon bo'lmoqda. 2020–2024 yillar davomida soliq tushumlari dinamikasida sezilarli o'sish kuzatildi.

Masalan, 2020-yilda davlat byudjetiga tushgan soliqlar hajmi 124 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yil oxiriga kelib bu ko'rsatkich 195 trillion so'mga yetdi. 2024-yilning dastlabki ma'lumotlariga ko'ra, soliq tushumlari 210 trillion so'm atrofida bo'lishi prognoz qilinmoqda. Bu esa soliq bazasining kengayishi bilan bog'liq.

Onlayn nazorat-kassa mashinalari (NKM) ning joriy qilinishi statistika ko'rsatkichlarida alohida o'rin tutadi. 2020-yilda atigi 50 mingta NKM faoliyat ko'rsatgan bo'lsa, 2024-yilda ularning soni 300 mingdan oshdi. Shu jarayonda qayd etilgan savdo aylanmasi hajmi 2019-yilga nisbatan qariyb 3,2 barobarga ortgan.

Elektron hisob-faktura (EHF) tizimi ham soliq bazasini kengaytirishda muhim rol o'ynadi. 2020-yilda atigi 10 million dona EHF rasmiylashtirilgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 120 million donadan oshdi. Bu esa korxonalararo bitimlarning shaffofligini ta'minlab, yashirin iqtisodiyot ulushini sezilarli darajada kamaytirdi.

Bundan tashqari, elektron deklaratsiya topshiruvchi soliq to'lovchilar soni yil sayin oshib bormoqda. Agar 2020-yilda soliq to'lovchilarning 35 foizi elektron shaklda hisobot topshirgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 82 foizga yetdi. Bu jarayon tadbirkorlar uchun vaqt va xarajatlarni kamaytirgan, soliq organlari uchun esa tezkor tahlil imkoniyatini yaratgan.

Statistik tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, raqamlashtirish jarayonlari nafaqat soliq tushumlari hajmiga, balki soliq to'lovchilarning intizomiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, 2021-yilda kechikkan soliq deklaratsiyalarining ulushi 18 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 7 foizga tushdi.

Xalqaro tashkilotlar ham O'zbekistonning natijalarini ijobiy baholamoqda. OECD va Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatda "soya iqtisodiyoti"ning yalpi ichki mahsulotga nisbatan ulushi 2020-yildagi 35 foizdan 2023-yilda 28 foizga tushgan. Bu raqamlar soliq ma'murchiligini raqamlashtirish samaradorligini yaqqol ko'rsatadi.

Umuman olganda, statistik ko'rsatkichlar shuni tasdiqlamoqdaki, soliq tizimini raqamlashtirish orqali soliq bazasining kengayishi va byudjet tushumlarining ortishi aniq amaliy natijalarga olib kelmoqda.

Muhokama

O'zbekiston Respublikasida soliq ma'murchiligini raqamlashtirish orqali soliq bazasini kengaytirish masalasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va institutsional jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron hisob-fakturalar, onlayn nazorat-kassa mashinalari va elektron deklaratsiya tizimlarining joriy etilishi soliq tushumlarini sezilarli darajada oshirgan. Biroq, ushbu natijalarni yanada mustahkamlash uchun qo'shimcha islohotlar ham zarur.

Avvalo, muhokama qilish lozim bo'lgan jihatlardan biri – “soya iqtisodiyoti” ulushidir.

Raqamli texnologiyalar joriy etilganiga qaramay, ayrim hududlarda norasmiy faoliyat saqlanib qolmoqda. Bu esa soliq bazasining to'liq kengayishiga to'sqinlik qilmoqda. Shu sababli, nafaqat texnologik choralar, balki huquqiy, tashkiliy va ijtimoiy mexanizmlar ham uyg'unlashtirilishi lozim.

Ikkinchi muhim jihat – raqamli infratuzilmaning hududlar bo'yicha notekis rivojlanishidir. Toshkent va yirik shaharlarda elektron tizimlar samarali ishlayotgan bo'lsa-da, chekka hududlarda internet tezligi va raqamli savodxonlik yetarli emas. Demak, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha umumiy davlat dasturlarini soliq ma'murchiligi bilan bevosita integratsiya qilish talab etiladi.

Shuningdek, xalqaro tajriba bilan qiyoslash ham muhim. Estoniya va Janubiy Koreya kabi davlatlarda soliq tizimi to'liq raqamli shaklga o'tib, soliq to'lovchilarning ishonchi mustahkamlangan. O'zbekistonda ham bu yo'lda sezilarli yutuqlar mavjud bo'lsa-da, hali to'liq avtomatlashtirilgan tizim yaratilgani yo'q. Shu bois, blokcheyn texnologiyalari, Big Data va sun'iy intellekt imkoniyatlaridan kengroq foydalanish muhokama qilinishi lozim.

Muhokama jarayonida yana bir masala – tadbirkorlik muhitiga ta'sir. Raqamlashtirilgan soliq tizimi kichik biznes uchun ortiqcha byurokraziyani kamaytirgan bo'lsa-da, ayrim tadbirkorlar elektron tizimlardan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Demak, soliq to'lovchilar uchun qo'shimcha treninglar, maslahat xizmatlari va raqamli savodxonlik dasturlari tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish O'zbekistonda soliq bazasini kengaytirishning samarali yo'li sifatida o'zini oqlamoqda. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli yakunlash uchun institutsional islohotlar, texnologik yangiliklar va ijtimoiy-ma'rifiy choralarni uyg'unlashtirish zarur. Ana shundagina davlat byudjeti barqarorligi va iqtisodiyotning shaffofligi ta'minlanadi.

Xulosa

O'zbekiston iqtisodiyotida olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar jarayonida soliq ma'murchiligini raqamlashtirish alohida strategik ahamiyatga ega bo'lib, uning asosiy maqsadi soliq tushumlarini oshirish, davlat byudjeti barqarorligini ta'minlash va soliq bazasini kengaytirishdan iboratdir. Tadqiqot davomida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, elektron hisob-fakturalar, onlayn nazorat-kassa mashinalari va elektron deklaratsiya tizimlarining keng joriy qilinishi soliq yig'imlarini oshirish va “soya iqtisodiyoti” ulushini kamaytirishda muhim rol o'ynamoqda.

Raqamlashtirishning ijobiy natijalari bilan bir qatorda, ayrim muammolar ham mavjudligini e'tirof etish lozim. Jumladan, hududlarda internet infratuzilmasining yetarli emasligi, soliq to'lovchilarning raqamli savodxonligi pastligi va ayrim tadbirkorlarning yangi

tizimlarga moslashishda duch kelayotgan qiyinchiliklari soliq bazasining kengayishini sekinlashtirmoqda. Shu bois, bu yo‘nalishda nafaqat texnologik, balki institutsional va ijtimoiy-ma‘rifiy choralarni ham kuchaytirish talab etiladi.

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, soliq ma‘murchiligini to‘liq raqamlashtirgan davlatlarda soliq bazasi keskin kengaygan va budget tushumlari barqaror o‘lishni ta‘minlagan.

O‘zbekiston ham ushbu yo‘lda muhim qadamlarni tashlamoqda va kelgusida blokcheyn, sun‘iy intellekt va katta ma‘lumotlar (Big Data) asosida ishlaydigan tizimlarni keng joriy etish orqali yanada yuqori natijalarga erishishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish orqali soliq bazasini kengaytirish nafaqat davlat moliyasini mustahkamlash, balki tadbirkorlik muhitini yaxshilash, investitsion jozibadorlikni oshirish va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladigan muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. OECD (2022). *Tax Administration 2022: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies*. Paris: OECD Publishing.
2. IMF (2021). *Digitalization of Tax Administration: Opportunities and Challenges*. Washington: International Monetary Fund.
3. World Bank (2023). *Digital Economy for Central Asia: Taxation and Governance*. Washington: World Bank.
4. Estonian Tax and Customs Board (2020). *E-tax/e-customs system overview*. Tallinn.
5. Ministry of Treasury and Finance of Turkey (2021). *E-Fatura Implementation Report*. Ankara.
6. Government of South Korea (2021). *Korea Tax Service Digital Transformation Strategy*. Seoul.
7. Stiglitz, J. & Rosengard, J. (2015). *Economics of the Public Sector*. New York: W.W. Norton.
8. Tanzi, V. (2018). *Digital Economy and Taxation: Policy Challenges in the 21st Century*. Cambridge: MIT Press.
9. Keen, M. & Slemrod, J. (2021). *Taxing the Digital Economy*. Washington: Brookings Institution Press.
10. Rustamov, S. (2020). *O‘zbekistonda soliq ma‘murchiligini takomillashtirish yo‘llari*. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
11. Karimov, A. (2021). *Fiskal siyosatda raqamlashtirish jarayonlari va ularning samaradorligi*. Toshkent: Fan.
12. Davlat soliq qo‘mitasi (2023). *O‘zbekiston Respublikasi soliq tizimi yillik hisobotlari (2020–2023)*. Toshkent.
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2022). PQ–377-son qarori: “*Soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida*”. Toshkent.
14. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (2020). “*Adolat*” nashriyoti. Toshkent.
15. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi (2023). *Davlat byudjeti ijrosi to‘g‘risidagi ma‘lumotlar*. Toshkent.

16. European Commission (2021). *Taxation Trends in the European Union*. Brussels.
17. PwC (2022). *Worldwide Tax Summaries: Digital Transformation and Compliance*. London: PwC.
18. KPMG (2023). *Global Tax Administration Developments 2023*. New York: KPMG International.